

A NÉPOKTATÓ TÖRVÉNY REVISIÓJÁRÓL.

Képviselőházunknak f. é. februárius 15-ödiki tárgyalása újra fölszínre vetette ezt a régen kísértő kérdést. Tehát alkalmoszerű kissé mélyebben szemei közé néznünk.

Alig vált érvényessé a népiskolai közoktatásról szóló 1868: XXXVIII. t.-cz., már 1870-ben módosítását sürgették a róm. kath. közvélemény nevében szóló politikai és szaklapok. Azóta alig volt év, a melyikben hasonló sürgetés nem hangzott volna föl valamely oldalról. Az utóbbi öt-hat évben már a népoktatók egész kara, az igazgató és kormányozó állami szakkörök, sőt a törvényszerző testület nagy többsége is, egyre nyomatékosabban hangoztatták ama törvény revisiójának, vagy a mi ezzel egyértelmű, módosításának szükségét. Maga közoktatásunknak mai fővezére nem egyszer említette törvényszerzésünk mindkét házában, hogy a revisió kérdésével állandóan foglalkozik. Tehát elérkezett a tizenkettedik órája, hogy ezt a nagyjelentőségű, egész népoktatásunknak, s közvetve magyar nemzetünk jövő alakulásának is irányt adó ügyet a *másik oldalról* is megvilágítsuk.

A magyar népoktatás ügyeit az 1868: XXXVIII. t.-cz.-nek ma érvényes 126. §-án kívül még hat szaktörvény és igen sok más tárgyú t.-cz.-nek ide vonatkozó intézkedései rendezik. A szaktörvények, névszerint: a néptanítók nyugdíjazásáról szóló 1875: XXXII. t.-cz., a népiskolai hatóságokat szervező 1876: XXVIII. t.-cz., a magyar nyelv kötelező tanítását a népoktató-intézetekben elrendelő 1879: XVIII. t.-cz., a kisedővásról szóló 1891: XV. t.-cz., a néptanítók nyugdíjazására vonatkozó törvényt módosító 1891: XLIII. t.-cz. és a néptanítók javadalmait szabályozó 1893: XXVI. t.-cz., összesen 144. §-ban, nemcsak lényegesen kiegészítik és módosítják az alaptörvényt, hanem egészen új intézményeket is iktatnak népoktatásunk szervezetébe. A más tárgyú törvények pedig,

nevezetesen a múlt 1897. év befejeztéig a manap érvényeseket számítva, 8 közjogi, 26 közigazgatási, 2 közegészségügyi, 23 pénzügyi, 7 iparügyi, 34 kereskedelmi, 2 közgazdasági, 9 egyházi, 3 felsőbb oktatási, 33 igazságügyi és 6 hadügyi tárgyú t.-cz., összesen 429. §-ban rendelkeznek népoktatásunknak igen jelentős dologi és személyi ügyei felől.

Figyelembe véve, hogy azoknak a törvényeknek túlnyomó többsége 28—30 év lefolyása alatt, sőt néhányja már 50—60 évvel ezelőtt, különféle jog- és állambölcséletek elvei nyomán, különféle közhangulatok hatása alatt, s különféle szakcélok elérése végett keletkezett: könnyen megérthetni, hogy intézkedéseik nem felelhetnek meg sem a magyar népoktatás mai vezérlő elveinek, sem pedig a végrehajtás mai gyakorlatának. Alkotásaik korkülönbségei miatt *maguk a szaktörvények is igen sok jelentős kérdésben lényegesen eltérnek egymástól*, az idegen tárgyú törvények pedig a hány, annyiféle alapelvű, s majdnem mind figyelmen kívül hagyják a népoktatás érdekeit.

Bizonyításul szolgáljon egy-két kiváló példa: A népoktató törvény a népiskolák fõntartására a polgári községet csak *második sorban* kötelezi, vagyis ha más jellegű iskolája nincsen, vagy ha ez nem alkalmas (1868: XXXVIII. t.-cz. 23., 44. és 45. §); ellenben a kisedővő törvény az óvóintézet szervezésének kötelességét *első sorban* a polgári községre rója (1891: XV. t.-cz. 3., s 15.—17. §). A népoktató törvény a polgári községnek az elemi népiskola fõntartására vonatkozó kötelességét csak *átalánosságban* állapítja meg (1868: XXXVIII. t.-cz. 23. és 44. §), holott a kisedővő törvény az óvó intézetek szervezésének kötelességét a polgári község közigazgatási rangjához, egyenes állami adójának évi összegéhez, s az óvásra szoruló gyermekek számához, tehát *határozott föltételekhez* méri (1891: XV. t.-cz. 15. és 16. §). A népoktató, s a népiskolai hatóságokról szóló törvények az állam fölügyelő jogát *tiszta ellenõrizéssé* szabályozzák (1868: XXXVIII. t.-cz. 128. § és 1876: XXVIII. t.-cz. 5. §), a kisedővő törvény pedig *intézkedõ vezérelté* rendeli (1891: XV. t.-cz. 28. §). A népoktató törvény a tanítóképzõ intézetek szervezetét csak vázlatosan körvonalozza (1868: XXXVIII. t.-cz. 81—115. §), ellenben a kisedővő törvény az óvónõképzõk szervezetét tüzetesen megállapítja (1891: XV. t.-cz. 31.—43. §). A magyar nyelv tanításáról szóló törvény az idegen ajkú népiskolában csak a II. osztálytól kezdve teszi kötelezővé azt a tanítást

(1879 : XVIII. t.-cz. 4. §), holott a kisedővő törvény az óvó intézetek mindenik fokozatában és évfolyamában kötelezően elrendeli a magyar nyelv ápolását (1891. XV. t.-cz. 8. §). A népoktató törvény a községi és állami népoktató intézetekben a hitoktatást a felekezetek gondozásába utalja (1868 : XXXVIII. t.-cz. 57. és 80. §), a kisedővő törvény pedig mindenféle jellegű óvóintézetben meghonosítja a valláserkölcsös nevelést a fohászszerű imával (1891 : XV. t.-cz. 8. §). A néptanítók nyugdíjazásáról szóló első törvénynek majdnem mindenik rendelkezése a nyugdíjalap érdekeinek védelmére irányul (1875 : XXXII. t.-cz. 27—37. §), ellenben a második törvény első sorban a tanítók és családjaik javát keresi (1891 : XLIII. t.-cz. 2—9. és 15. §). Ime, ez a néhány példa is világosan mutatja, hogy maguk a szaktörvények is egymástól nagyon különböző alapelvekre épültek, s igen különféle becsű támogatással biztosítják a magyar nemzeti közművelődést és a végrehajtás pontosságát.

Még nagyobb az elvi különbség, s még gyöngébb a népoktatás támogatása az idegen tárgyú törvények intézkedéseiben. Erre száz példát idézhetnék, de csak a legföltünőbbeket mutatom be : A telepítvényeket rendező törvény a telepítvényen levő iskola épületét és telkét, s a faiskola területét a birtokló egyház tulajdonává nyilvánítja (1873 : XXII. t.-cz. 23. §), holott a népoktató törvény csak községi iskolai alapvagyonot ismer (1868 : XXXVIII. t.-cz. 40. §). A bélyeg- és illetékekről szóló első törvény a közoktatás céljaira szolgáló ingatlanokat fölmenti az illeték-egyenérték alól (1881 : XXVI. t.-cz. 24. §), de már a későbbi hasonló tárgyú törvény azoknak az ingatlanoknak csak kicsiny értékű kedvezést biztosít (1887 : XLV. t.-cz. 5. §). A tőkekamat-adóról szóló törvény fölmenti ez adó alól a nyilvános közoktatás céljaira szolgáló tőkék kamatjövedelmét (1875 : XXII. t.-cz. 2. §), de már a pénzüntézetekben elhelyezett tőkékből folyó jövedelmet megadóztató törvény adózás alá veti az iskolának a magánfeleknél biztosabb pénzüntézetben elhelyezett vagyonát (1883 : VII. t.-cz. 7. §). Az adótörvényeket módosító törvény az általános jövedelmi pótlékadót kiveszi az iskolai pótlékadó alól, vagyis épen a nagy vagyon anyagi hozzájárulásától fosztja meg az iskolát (1883 : XLVI. t.-cz. 16. §), ellenben a községekről szóló törvény némely esetben még a napszámósokat is megadóztatja az iskola javára (1886 : XXII. t.-cz. 130. §). A keresztény vallásfelekezetek viszonzásáról szóló törvény elren-

deli ugyan, hogy a felekezeti népiskolákat igazságos arány szerint kell segélyeznie a polgári községnek (1868: LIII. t.-cz. 23. §), de már az arány természetes kulcsát, a mindennapi tanulók számát, nem állapítja meg. A községeket rendező törvény elrendeli, hogy a községi képviselőtestület legtöbb adót fizető tagjainak kiszemelésekor a néptanítók egyenes állami adóját kétszeresen számítsák (1886: XXII. t.-cz. 33. §), de már a törvényhatóságokat rendező törvény nem engedi meg ugyanezt a törvényhatósági bizottság legtöbb adót fizető tagjainak kiszemelésekor (1886: XXI. t.-cz. 26. §). A véderőről szóló törvény a tanítójelölteket és a tanítókat a póttartalékba osztja be (1889: VI. t.-cz. 18. és 32. §), holott a póttartalékos mindig csak közlegény, s az ilyen tanító holtig a kocsiskáplár «alantasa» marad. A közútról szóló törvény föltétlenül fölmenti a törvényhatóságú városban működő néptanítót az útdó alól, de a rendezett tanácsú városban, vagy nagyközségben, avagy kisközségben, tehát amannál bizonyosan kedvezőtlenebb anyagi helyzetben szolgáló tanítót csak 300 forint, vagy kevesebb fizetés esetén menti föl (1890: I. t.-cz. 25. §., s a kereskedelemügyi m.-kir. miniszternek 1893. évi 8391. számú rendelete, a Magyarorsz. Rendeletek Tára 1893. évi folyamának 296. lapján). Vámszerződéseink a szomszéd Rumániával és Szerbiával, s a nagy Oroszországgal, Franciaországgal és Nagybritanniával, általános kijelentésekben csak sejteni engedik, hogy a könyveknek és tudományos eszközöknek onnét behozása vámkedvezésben részesül (1894: XIV. t.-cz. I. és II. czikk; 1893: XX. t.-cz. I. és VII. czikk; 1894: XXI. t.-cz. I. czikk; 1884: VI. t.-cz. I. czikk; s 1876: XLIX. t.-cz. II. és III. czikk); ellenben a Sinai-birodalommal kötött vámszerződésünk tételesen kijelenti, hogy «chinai könyvek vásárlása nem fog akadályoztatni» (1871: XXXV. t.-cz. XII. czikk). Ime, csak e kilencz példában is mennyi ellentmondás és a népoktatás javának mekkora mellőzése mutatkozik!

Azt hiszem, sikerült bebizonyítanom az eddig előadottakkal, hogy ha a népoktatásunkat szabályozó 699 különféle alapelvű és czélú törvénytétel közül csak az 1868: XXXVIII. t.-cz.-nek ma érvényes 126. §-át, vagyis népoktatásügyünk joganyagának csak 18%-át módosítanók: igen kicsiny töredékét orvosolnók meg állítólagos bajainknak. Még mindig megmaradna 573 átvizsgálatlan és módosítatlan törvény-§, melyeknek az új törvény szellemétől sokképen eltérő rendelkezései bizonyosan ismét csak

írott malaszttá bénítanak a legjobb elvű és célú új intézkedéseket is.

De nagy kérdés, hogy sikerülne-e most az 1868 : XXXVIII. t.-cz.-nél jobb új törvényt alkotni? Nem a tervezők képességeiben és szándékaiban, hanem a belső és külső lehetőségben kételkedem. A belső lehetőségen azt értem, hogy általában akárki tudna-e a mostaninál mélyebb bölcselmű, szabadelvűbb, nemzetiesebb, egyszerűval eszményibb népoktató törvényt javasolni; a külső lehetőségen pedig azt, hogy vajjon *mai politikai helyzetünkben* törvényszerzésünk három tényezője megalkothatná-e nagyobb megrázkódások nélkül azt a jobb törvényt? Én egyiket sem tudom remélni.

Az eszményibb javaslatot azért nem, mert az 1868 : XXXVIII. t.-cz., néhány kisebb súlyú elavult rendelkezésén kívül, igazi *remekmű*. Egész nemzetünk összes elemeit áttekintő és hosszú évtizedekig előre látó *bölcselme*, a családnak önrendelkező jogát tisztelő és a népoktatásnak mindennemű tényezőjét méltányoló *szabadelvűsége*, s a közerőknek mindenikét a magyar népoktatás szolgálatába vonó és azoknak békés együttműködését ugyanarra a célra irányító *nemzetiessége* olyan magas fokú, hogy annál följebb alig emelkedhetik emberi szellem. Alapelvei a legtökéletesebben határozzák meg a magyar népoktatás célját, eszközeit és módszerét, kijelölve a népoktató intézetekben a közműveltség egyetemességét célul, a felelős szabadságot eszközül, s a gyöngének szeretettel segítését módszerül. Okosabb, szigorúbb, magyarabb törvényt könnyen szerkeszthetnénk, de eszményibbet semmiképen sem.

S ha nemzetünk géniusza megajándékozna is korunkat avval a jobb javaslattal: én nem remélem, hogy mostanában törvénynyé szentesülhetne. Politikai helyzetünk most egyáltalában kedvezőtlen az e nemű alkotásokra. Egész nemzetünket, de legkivált törvényszerző tényezőinket a közjognak, közigazgatásnak és közigazgatásnak nagy kérdései foglalkoztatják. A jelen ügyeinek zaklató gondjai nem engednek nyugalmat a jövő rendezésére. Azonkívül néhány év óta annyira összezavarodtak politikai életünk vezérlő eszméi, s a vallás, a nemzetiség, a vagyon érdekei annyira előtérbe léptek, hogy az új népoktató törvény, mely előreláthatóan igen sok érdeket érzékenyen érintené, nagyon heves ellenzésbe ütköznék politikai és társadalmi közéletünknek még manap nem gyanított köreiben is. Már pedig ha valamit, éppen a népoktatásnak emberszerető és szelidítő ügyeit kell féltve óvni attól, hogy országrengető

politikai harc oka és tárgya legyenek. De ha kiküzdendők is azt a harcot, bizonyosan tépett lobogó gyanánt kerülne ki belőle az új törvény, mely akkor semmiesetre sem lehetne jobb a mainál.

Azt hiszem, sikerült bebizonyítanom az utóbb mondottakkal, hogy az 1868: XXXVIII. t.-cz. módosításának a törvényszerzés előtt javaslása most igen kétséges kísérlet lenne. A bizonytalan valamiért pedig még a bizonyos rosszat sem tanácsos fölládozni, annál kevésbbé a jót; kivált mikor a többi kisebb jóságú törvény ügyis megmaradna.

De mert már csakugyan ideje volna, hogy a népoktatásunkra vonatkozó 160 különféle alapelvű és célú törvény *egységes vezérlő eszme és irány* szerint kormányozza a végrehajtást: azért kívánatos *valámennyinek intézkedéseit a népoktató törvény alapelvei és céljai szerint codifikálni*. Ez a munkalat, az elvi jelentőségű kormányrendeletek lényeges tételeivel kiegészítve, *egyöntetűen és tüzetesen* szabályozhatná a magyar népoktatás egész szervezetét; kihagyhatná az elavult rendelkezéseket, módosíthatná a célszerűtlen intézkedéseket, megerősíthetné a jóknak bizonyult §-okat, s megvilágosíthatná a homályos tételeket. Törvénynyé emelése is *csekély küzdéssel* járna, mert ellenzői már *régebben szentesített törvényekkel* szemben állának, a minek tudata bizonyosan csökkenené támadásaik erejét.

A belső és külső lehetőség szerint egyaránt könnyen megalkotható egyetemes törvény kielégíthetné mindazokat a kívánságokat, a melyeket a revisiónak világi álláspontú sürgetői a népoktató törvény módosításához fűznek. És pedig annál inkább, mert a kívánságok túlnyomó többségének kielégítése már mai törvényeinkben is megvan, csak hogy eddig nem tudtuk végrehajtani. Ha a codifikálás kellő súlyt helyezne a végrehajtás pontosságára és gyorsaságára, s megfelelően gondoskodnék a végrehajtás nagy költségeinek fődözéséről: alig maradna betöltetlenül egyetlenegy méltányos óhajtatás. A népoktató intézetek jó anyagi ellátását, a tanítás és nevelés behatóságát és magyarosságát, az oktató személyzet kiképzésének és képesítésének egyöntetűségét, e személyzetnek tisztas javadalmazását és társadalmi elismerését, az oktató szolgálatviszonyainak szabályozását, az állam fölügyelésének hatékonyságát, a szakképzettségnek a szolgálat mindenik ágában és fokán érvényesülését, egyszóval a ma ismeretes közkívánságok mindenikét biztosíthatná az egyetemes törvény, mert az mind csak a végrehaj-

tástól és a szükséges pénz folyósításától függ. Ha ez a kettő kezére jár népoktatásunknak, ez bizony, Jókai mondása szerint, másodszor is meghódítja Magyarországot. S azt a két föltételt a codifikálás, mai törvényeink nyomán, új és nyomatékos törvénybe iktathatja.

Ezért is, de kivált nehogy az 1868 : XXXVIII. t.-cz. módosításának töredékes és kétséges kísérlete kockára vesse népoktatásunk szervezetének *előre* fejlődését: azt bátorkodom javasolni az intéző köröknek, hogy *ezentúl a népoktató törvény revisiója helyett inkább a népoktatásról szóló összes törvényes intézkedések codifikálására törekedjenek*. Ez jobb is, könnyebb is lenne.

HAJNÓCI R. JÓZSEF.

SZOLGÁLATI PRAGMATIKA.

(Befejező közlemény.)

II.

A mi szolgálati pragmatikánk kérdése nagyon régi; a mint az alkotmányos élet beállott, már hallatszottak hangok, melyek megteremtését sürgették. Boldogult Say Moricz volt az ügy legbuzgóbb harczosa. De a meg-megújuló kísérletek nem vezettek semmi eredményre.

A tanáregyesület közgyűlése elfogadott ugyan egy tervezetet, de az nem mondható semmikép sikerültnek. Maga tárgyalási módja lehetlenné tette egységes szerves szabályzat megszerkesztését. Daczára, hogy minden felszólaló hangoztatta az eivi kérdések tisztázását: mégis csak §-ról §-ra haladtak s esetlegesen, ha volé felszólaló, hosszabb, ha nem, semmi vita után döntöttek.

Így elfogadtak egy kilencz fejezetben, 218 §-ból álló munkálatot, nem is említve a bevezető két utasítást az igazgatók és osztályfők részére.

Érdekes azonban mégis a munka, mert kifejezi a tanárok kívánságait.

Azért mielőtt tárgyamhoz szoltam, ismételten áttanulmányoztam a javaslatot, okulást keresve — s találva több kérdésre.

E javaslat mellett használtam az erdélyi kath. status gyűlése által legujabban helybenhagyás végett a miniszteriumhoz felterjesztett «Az erdélyi róm. kath. status gymnasiumi tanárainak szolgálati és fegyelmi szabályzatát», melyet dr. Szentkirályi Kálmán titkár úr volt szives ren-